

הלכות שבת סימן שצח

המשך מעמוד הקודם

אלפיים אמה, ובאופן זה הוא יכול ללכת עד החיצונים, מ"מ החיצונים אינם יכולים להגיע אלא לזווית הריבוע שלו ולא לגוף העיר. ובטעם הדבר כתב, שכיון שדין ג' כפרים הוא חידוש, אין לנו אלא מה שנתחדש שיכולים ללכת מזה לזה לשני הכיוונים. [אולם מדברי החזו"א שהובאו בהערה הבאה משמע שהכל תלוי באמצעי]. (55) והחזו"א כתב (א"ח סי' קי ס"ק טו), שמודרים את האלפיים אמה מאמצע הקו הדמיוני שבין שתי העיירות, ואפילו יש מהכפר האמצעי עצמו אל הכפרים החיצוניים יותר מאלפיים אמה הרי זה מותר. [ונראה שאין זה סותר לדברי המשנ"ב, שעדיין יכולים הם לבוא אל החיצוניים, כיון שבאלכסון התחום יכולים ללך יותר מאלפיים].

[משנ"ב שם]

רואין קאלו האמצעי הנה נתון בין שני החיצונים⁽⁵⁶⁾.

(56) ולענין צירוף שלושה בתים שאינם יעיר, כתב הגאון יעקב (עירובין נ, ב ד"ה הריטב"א אמר) שיש להסתפק באופן שהיה בית סמוך לעיר במרחק פחות מע' אמה ושיירים, ובית אחר רחוק ממנו יותר מע' אמה ושיירים, וכנגדם עמד בית שאם נעמידנו בשורה אחת עמדם לא יהיה בין האמצעי לכל אחד מהחיצונים ע' אמה, האם נאמר גם כן שנדונים הם כעומדים בשורה אחת, או שדוקא בעיר נאמר דין זה ולא בבתיים. ובשו"ת בית שלמה (א"ח סי' נח) כתב, שמדברי התוס' (עירובין נ, א ד"ה ר"ה) יש להוכיח שגם בבתיים נאמר דין זה ולא רק בעיר.

מאידך, בשו"ת האלף לך שלמה (א"ח סי' קמח) כתב שמלשון הש"ס יש לדייק שדין זה נאמר דוקא בג' כפרים ולא בג' בתים. ומ"מ כתב, שאם בית אחד נמצא כנגד המקום שבין שני כפרים, נדון מקרה זה כג' כפרים המשולשים, ועל פי סברא זו דיקל לאנשי הכפרים הנצרכים לבא לעיר, כיון שהוא איסור דרבנן ובמקום מצוה.

והחזו"א (א"ח סי' קי ס"ק טו ד"ה נראה) כתב, שדין ג' כפרים נאמר דוקא בעיר שיש לה ג' חצרות ובכל חצר ב' בתים, אבל בפחות מכך לא נאמר דין זה, כיון שהוא חידוש ואין לנו אלא מה שאמרו חכמים.

[משנ"ב ס"ק מ]

לא ישארו ר"ח כי אם קמ"א אמה⁽⁵⁷⁾.

(57) ואם היה הכפר האמצעי גדול יותר מהשטח שבין שני הכפרים, נחלקו הפוסקים בדין זה, שדעת הגר"א והתוספת שבת (ס"ק טו) שגם באופן זה נאמר דין ג' כפרים, ודעת הטור והשר"ע הרב (סי"ב) והחזו"א (א"ח סי' קי ס"ק טו) שלא נאמר דין ג' כפרים באופן זה, אלא דוקא אם האמצעי אינו רחב יותר מהשטח שבין שני הכפרים. אכן כתב החזו"א, שגם באופן שהעיר האמצעית עצמה גדולה יותר מהחלל שבין שתי החיצונות, אם היתה העיר בעצמה ר"ש ורגל הרי"ש היתה כנגד החלל שבין שני החיצונים והרגל אינה רחבה יותר מהחלל, נאמר בזה דין ג' כפרים.

וכתב עוד, שבכל בית מאלו הששה צריך שיהיה לפחות חדר אחד שיש בו ד' אמות על ד' אמות, אבל אם אין בו חדר כזה, גם אם יש בבית כמה חדרים ושטחו הכולל של הבית הוא יותר מד' אמות על ד' אמות, אינו נחשב לבית לענין זה.

ואם במקצת הבתים אין דיוורים, כתב החזו"א (שם) שאם היו בהם דיוורים ויצאו נחשב המקום כעיר, אבל אם לא דרו שם מעולם אין זו עיר. ועיר חדשה שבנו בה בתים על מנת לדור בהם ועדיין לא נבנו ששה דיוורים לדור בה, יתכן שנחשבת כבר כעיר לענין תחומין.

[שו"ע ס"ח]

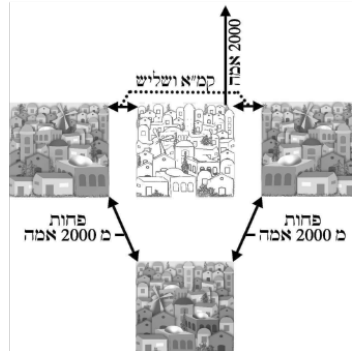
היו שלשה כפרים משולשים⁽⁵⁸⁾.

(58) בטעם הדין שלשה כפרים משולשים נחשבים כעיר אחת, כתב הרשב"א (עבודת הקדש בית נתיבות שער ה פי"ה) וכן הריטב"א ה"ר' והמאירי (עירובין נ, ב), שבאופן זה הדרך הוא שיבנו בתים בחלל שביניהם עד שיתמלאו להיות כעיר אחת, ולכן מודדין גם לחיצונים את התחום ממקום האמצעי, כיון שעשוי הוא להתפשט ממקומו. ושיטת היש אומרים שהובאה ברמ"א היא, שכיון שרואים את האמצעי בין החיצונים, אין דנים אותו כמנוח גם במקומו.

[שו"ע שם]

אם יש בין האמצעי ובין כל אחד מהחיצונים אלפים אמה או פחות⁽⁵⁹⁾.

(59) כזה

[משנ"ב ס"ק לו]

דיכולין לבוא מהאמצעי לשנייהם⁽⁶⁰⁾ בלי צרוב⁽⁶¹⁾.

(60) ובתוספת שבת (ס"ק יד) מבואר, שצריך גם שיוכלו ללכת משניהם אל האמצעי. ולפיכך אין אומרים דין 'רואים' במקרה שהאמצעי עגול והחיצונים מרובעים, שאף שמרבעים את האמצעי ועל ידי זה הוא מרויח את הזווית, ומסוף הזווית שלו לחיצונים יש

הלכות שבת סימן תא תב

המשך מעמוד רסח

גוף אחד עם המים שבקרקע, נחשב הדבר שכל המים מונחים למטה מעשרה.

[משנ"ב שם]

לכן אסורים אלו על אלו⁽⁶²⁾.

(62) אמנם אין איסור למלא מים מהחריץ ולשתותם במקומם [בתוך ד' אמות שלהם], אף על פי שקנו שביתה בתחום העיר השניה והרי הם מחוץ לתחום אנשי העיר הראשונה, וכפי שכתב הגאון יעקב (עירובין

[משנ"ב ס"ק ב]

ולא הוי קפצצי הפקר דאינם קונים שביתה⁽⁶³⁾.

(63) ואף בחריץ העמוק יותר מ' טפחים, כתבו הרמב"ן (עירובין מג, א ד"ה ומה שכתב) והריטב"א (שם מג, ב ד"ה ומהדרין) שאסור למלא גם מהמים העליונים, גם לדעת הסוברים שאין איסור תחומין למעלה מ' טפחים [ולכן אדם הנוטע בספינה בשבת כשהמים תחתיה עמוקים י' טפחים אינו קונה שביתה עד שירד ממנה] שכיון שהמים העליונים הם

הלכות שבת סימן שצח

רסה באר הגולה

מ שם בבבלי
נ משנה שם ניו
ובדמיון של רב
הוא שם, ונרמזים
בפרק כח מהלכות
שבת ושאר פוסקים
ס שם במשנה,
ובבבלי מפרש לה
הכי אלא דרב הווא

אם היו בתוך שבועים אמה ושיירים, ומאותו הכותל היוצא רואים כאלו חוט מתוח על פני כל העיר ומודדין חוץ מאותו החוט אלפים אמה; ¹אבל שתי מחיצות שאין עליהם תקרה אף-על-פי שיירים ביניהם, והגשר והקבר ובית-ההקנסת ובית עבודת אלילים והאוצרות שאין בהן בית-דינה, והבור והשיח והמערה והשוקף (לד) ובית שבספינה, כל אלו וכיוצא בהם אין מצטרפין עמה: הגה *ואם היו (לה) שני בתים כאלו נגד העיר, דינם (ו) כעיר העשויה כקשת (טור); ² והיו שתי עירות זו סמוכה לזו קמ"א אמות ושלש, כדי שיהיה שבועים אמה ושיירים לזו ושבועים אמה ושיירים לזו, חשובים שתיים כעיר אחת, ונמצאת כל עיר מהן מהלכת את כל העיר השניה (לו) וחוצה לה אלפים אמה: הגה וכן חומת העיר שנפרצה משני רוחותיה זו כנגד זו ותרבו הבתים שביניהם עד קמ"א אמה ושלש, (לו) דינו כסתום (טור). (לח) אבל (י) [ו] בית אחד, אפלו גדול הרבה, אין לו דין עיר לתת לו שבועים אמה ושיירים (תוספות והרא"ש פרק כ"ד מעבין וטור); ³ והיו שלשה כפרים משלשים⁴, אם יש בין האמצעי ובין כל אחד מהחיצונים (לט) אלפים אמה או פחות⁵ מקאן ויבין שנים החיצונים *רפ"ג אמות פחות שליש (מ) (מלבד רחב העיר האמצעי) (טור) כדי שיהיה בין כל אחד מהם ובין

באר היטב

נמדדן עמה מפני שהם צרא, ודוקא במקום דשכית גנבי או גשמים ששופטין אותן, ב"י: (ו) כעיר. עמ"א שכי' שיש כאן ט"ס, ע"ש: (י) בית שספקו שם לענין שייר דאפלו בית אחד היה שייר, ע"ש:

שערי תשובה

באר הגולה

אלא לגבי בנות שצ"ב מערה, לכאורה נראה לומר דהוא הדין באינך, ובכנסת לפרוש התוספות ור"ק"א, והנה לחשב כל המערה במדידת השבועים אמה ושיירים, מספיק לומר דהוא הדין באינך, דמאי שניא, וגם הלשון משמע קצת כן, דאמ"ר ב"ת-דינה, שיש בו בית-דינה, וכן באוצרות⁴⁸ וכלהו, ומשמע דכל הבית-ההקנסת או האוצרות נמדדן על-ידי הבית-דינה שבתוכם⁴⁹; * ואם היו שני בתים וכו', עין במשנה ברורה מה שהענינו, והוא מקנה-אברהם ובאר הגר"א, והוא כשיטת הר"י ורובנו חננאל הפזר בתוספות, דפגום היצא מהעיר יש לו דין קשת, וכן הוא גס"פ דעת הראב"ד המובא בחדושי הרשב"א; אמנם דעת הרשב"א גופא והסכים עמו הר"ק"א, דפגום קיל מקשת, ואפלו התקל שבין שני שורות הבתים מחזיק יותר מארבעה עולים גס"פ מודדין התחום מבית האחרון, וכן הוא יוצא מצד אחד, להקל כנה, והביאו הרשב"א ורובנו חננאל ונהנינו אפלו כשהולך מצד השני שאין שם בתים, והוא כסלקא-דעמך דהתוספות, ועין ברא"ש שם הוא לא הכריע בזה, ואפשר שיש לסמוך עליהם להקל בשם הדק. ודע, דאם הבתים שיוצאין זה אחר זה הוא כנגד אמצע העיר, גם דעת הראב"ד להקל בזה, והביאו הרשב"א ורובנו חננאל, עין שם, ואפשר שגם הר"י ורובנו חננאל מודים לו. ודע, דמה שכתבנו דכל-שכן אם בצד אחד יוצאים בתים וכו', אם העיר ארבעה יתר מ' אלפים וכו', הגם שבמקנה-אברהם כתב 'מאלפים', טעות-סופר הוא, וכמו שהיה בתוספת-שבת ומחצית-השקל שצריך לומר 'יותר מארבע אלפים', וכן מוכח בהדין בדברי הרבנו חננאל ורובנו חננאל (המובא בחדושי הרשב"א ור"ק"א) שהם כצ"ל שיש לו, וכן כתב בגאון-עקב, דלא כסתי'אדם וסתי'אפרים שנינו לישב הקרא במקנה אברהם כמו שהיה לפנינו, ואלו כראי ברשב"א דברי הרבנו חננאל ורובנו חננאל לא כתבו זאת ומה שרצה הנד"אפרים לחדש בהפדינה בין אם מודדין באלקסון או בשדה, הוא נגד הרשב"א ורובנו חננאל שכתבו בהדין דהיכא שהוא פחות מ' אלפים באלקסון לענין גאם, אז צריך לרבע אותה אחר-כך בשדה, וכמו שהעסקתי במשנה ברורה סעיף-קטן יג: * רפ"ג אמות פחות שליש וכו'. יש להספיק, אם היה ביניהם השעור דרפ"ג אמות ולא יותר ורק שהאמצעי לא היה עומד מכאן באמצע ורק נוטה לצד אחד וכו', דאלו היו רואין אותו כאלו עומד כך באמצע בשורה אחת היה מקנה לצד אחד פחות מקמ"א ולצד השני יותר מקמ"א, ובהו הלא לא מהני לעשותן כעיר אחת, דבין דמצד אחד תהא רוח חלל יותר מקמ"א אין הכפר ההוא מצטרף ונמצא אין כאן רק שנים, ובשנים אין לנו כלל דין הנה שנימא

שאו אינם צריכין לצרופו האמצעי כלל: (מ) מלבד רחב וכו'. ודעה לומר, דאם נעמיד הכפר האמצעי בין שני החיצונים באמצע, לא ישאר רוח כי אם קמ"א אמה⁵¹ ושלש מצד אחד שבו האמצעי לחיצון וכן

שער הציון

(טו) מגן-אברהם, וכן מוכח בבאר הגר"א, עין שם: (י) הנה להולך דרך החלל שיש בין שני שורות הבתים, אבל להולך דרך שורות הבתים גופא פשוט שהוא יכול למדוד האלפים אמה מן בית האחרון ונלאה, ודלעיל במשנה ברורה סעיף-קטן טו: (יט) מגן-אברהם וקפי מה שהיה בתוספת שבת ומחצית-השקל, ולא בקדקוד מחבוב⁴⁶, דבין רוחא יוצא מצד אחד היה הוא כעשויה כמין גאם מודדין והארבעה אלפים שלה באלקסון⁴⁷, כדמוכח לעיל בסעיף ד, ואם-כן אף שאין רחב העיר ארבעה אלפים, באלקסון יש הרבה יותר; אחר-כך מציאת שכן כתב בתוספת-שבת: (כ) כן בבאר בפוסקים:

משנה ברורה

דינה⁴⁸, הברקנין [נסכות] שעושין שומרי גנות ושומרי העיר לשמר העיר והפרות, אין נמדדין עמה; ודוקא במקום דשכית גנבי דגנבי להו או גשמים ששופטין אותן, הלכך לא חשבי מדי, אבל בעלמא נמדדין עמה. ועין בשערי-תשובה דברקנין אין צריך להיות בהן ארבע אמות, ועין עוד מה שכתב בזה: (לד) ובית שבספינה. דלא קביעא⁴⁴ ופעמים שהולכת חוץ לשבועים אמה [רש"י]: (לה) שני בתים כאלו נגד העיר. טעות-סופר הוא, (טו) וצריך לומר 'בתים כאלו נגד שני ראשי העיר' וכו', ורוצה לומר, שאם הרבה בתים יוצאין זה אחר זה עד רחוק מאלפים מן העיר וכן בצד השני, דינה כעיר העשויה כקשת, ונהנינו, דאם היה בין שני הצדדין ארבע אלפים אמה⁴⁵, (יט) אין מודדין התחום אלא מעצם העיר ולא מן אלו הבתים, (יט) וכל-שכן אם בצד אחד יוצאין בתים עד חוץ לאלפים, אם העיר ארבעה יתר (יט) מארבע אלפים אין מותרין המדד נגד הבית בצד השני. ודע, דעל-כל-פנים מותר לילך עד הבית האחרון, כמו שכתב ריש הסעיף: ז (לו) וחוצה לה אלפים אמה. וידעת ההג"ה בסעיף ה, נותנין מתחלה שבועים אמה ושיירים ואחר-כך האלפים אמה: (לו) דינו כסתום. ויכול לילך מקצה העיר ועד קצהו ומשם ולחוץ מודדין התחום, דכל שאין בהפרצה יותר משעור שני עבורים עדין כעיר אחת היא, אבל ביותר מזה נחשב כשתי עירות נפרדות: (לח) אבל בית אחד. בין שהוא עומד בפני עצמו (כ) ובין שהוא סמוך לעיר ברחוק יותר משבועים אמה ושיירים, דבשתי עירות כי האי גונא נחשבים כעיר אחת עד קמ"א אמה ושלשים⁵⁰, וכנ"ל, אבל בית אחת אין לה דין עיר. ואם היו שלשה חצרות ובכל חצר שני בתים, אז מקרי עיר⁵¹ לתן לה עבור [יחודשי רע"א]: ח (לט) אלפים אמה. דיכולין לבוא מהאמצעי לשניהם⁵⁴ בלי צרוב⁵⁵, לכן אמרנו רואין כאלו האמצעי היה נתון בין שני החיצונים⁵⁶ בשורה אחת, מה שאין בן אם היה רחוק יותר מאלפים אמה, אינו מצטרף האמצעי עם שני החיצונים שיהיה על-ידיה כעיר אחת, אם לא שהיה בין שני החיצונים רק קמ"א אמה ושלש, לומר, דאם נעמיד הכפר האמצעי בין שני החיצונים באמצע, לא ישאר רוח כי אם קמ"א אמה⁵⁷ ושלש מצד אחד שבו האמצעי לחיצון וכן

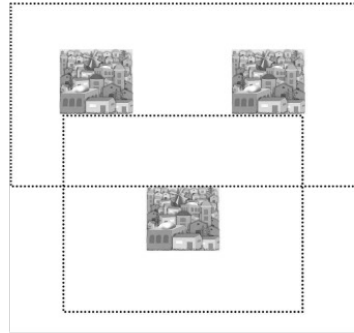
הלכות שפת סימן שצח

ביאורים ומוספים

[רמ"א ס"ח]

ויש אומרים דאין מודדין מן האמצעי רק מחומותיה⁵⁸.

(62) כזה

[משנ"ב ס"ק מא]

דכעיר אחת חשיבי⁵⁹.

[שו"ע ס"ט]

עיר שיושבת על שפת הנחל וכו', אם יש לפניה מצבה רחב ארבע אמות⁶².

(62) כזה

[משנ"ב ס"ק מו]

שעל-ידה משתמשים בנחל גם כשהיא מלאה⁶³.

(63) ולענין שתי עיירות שיש ביניהן נחל ועשו בו מצבה, האם היא מועילה לצרפן, כתב בשו"ת משיב דבר (ח"ד סי' נח ד"ה אך זה שמצא) שאין המצבה מצרפתן, כיון שאינה מועילה להילוך מעיר לעיר. ונחיצא בזה הביא הגאון יעקב (עירובין נז, ב) בשם הירושלמי, לענין חריץ שעומקו עשרה ורוחבו ארבעה ומפולש לכל רוחב העיר, שהוא מחלק את העיר.

ולענין שתי עיירות שיש ביניהן נהר ויש גשר על גביו, כתב המשיב דבר (שם) שאם אין ביניהן יותר מקמ"א אמה ושליש, פשוט שהגשר מצרף את שתי העיירות לענין תחומין. שכן הגשר הוא כיבשה, ומה לנו בכך שהמים הולכים תחתיו, ולכן אין לדמות גשר למצבה.

[משנ"ב שם]

מעקרין בו את העיר⁶⁴.

(64) והחזירא (או"ח סי' קי ס"ק כז) כתב, שלהלכה אין משמעות לדון זה, כיון שהנחל מצטרף רק עד שבעים אמה ושיריים [וכמבואר בירושלמי], ולפי דעת הרמ"א (לעיל ס"ה) הלא גם לעיר אחת מוסיפים שבעים אמה ושיריים.

[משנ"ב ס"ק נא]

נחשב כל השטח כלו כארבע אמות⁶⁵.

(65) ואפילו אם היה רק בית אחד בתוך ההיקף, כתב בביאור הגר"א (כאן) שכל שהוקף לדירה נחשב הכל כד' אמות, ומודדים אלפיים אמה מההיקף.

(59) והוסיף החזירא (או"ח סי' קי ס"ק יא), שגם אם היתה עיר העשויה כקשת או כצורת ח"ת, וכנגד היתר הנמתח בין שני ראשי הקשת היתה עיר במרחק פחות מאלפיים אמה, נאמר בזה דין ג' כפרים המשולשים, ולכן אם היא באופן שכשנעמידנה בחלל שבין ראשי הקשת לא יהיה בינה לבין כל אחד מראשי הקשת יותר מקמ"א אמה, נחשבות שתיהן כעיר אחת ומרבעים אותן כפי צורתן החדשה.

[משנ"ב ס"ק מד]

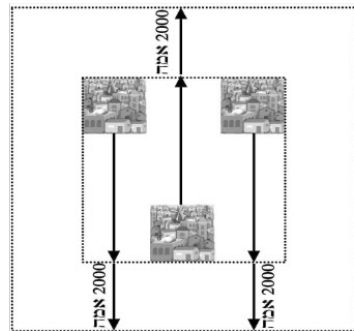
ומודדים להאמצעי אלפים מחוץ לחיצונים⁶⁰.

(60) ובמקרה שהיו חמשה כפרים שארבע הם בריבוע ואחד נמצא ביניהם, כתב המנחת ביכורים (פ"ד ה"ט) בביאור דברי התוספתא, שיש לדון כאן דין ג' כפרים המשולשים, ויהיה האמצעי נדון כעיר אחת עם השניים שמצדו האחד, וכן עם השניים שמצדו האחר. אכן, לא התבאר בדבריו האם שוב נאמר שיחבר האמצעי את כל ארבעת הכפרים שסביבו להחשיבם כעיר אחת גדולה.

[ביה"ל ד"ה מחוץ]

דאף להחיצונים מודדין מהחום מן האמצע ולהלן אלפים אמה⁶¹.

(61) כזה

הלכות שפת סימן שצט

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק נד]

לא ימדד מהחומה אלא מן הקתים⁶⁶.

66 ועיר שאין לה חומה, כתב הבית מאיר (ס"א) שמדברי הרמב"ם והטור נראה שאפילו כשאין לה חומה נחשבת כולה כד' אמות, ומודדים מהבית החיצון [וראה מה שהובא בביה"ל לקמן סי' תה ס"ט ד"ה אם, בדין זה]. וראה שעה"צ לקמן סי' תח ס"ק יג.

[משנב ס"ק נה]

אפילו החומה רחוק הרבה מן הקתים⁶⁷.

67 והיינו דוקא בחומה המגינה על העיר, שבכוחה להחשב חלק מן העיר וכל השטח שבתוכה מצטרף לעיר, אבל מחיצה במסיפס [מחיצה רעועה], כתב החזו"א (ארו"ח סי' קי ס"ק כ ד"ה ואמנם) שקרוב הדבר שאין מודדין ממנה אלא מן הבתים. ובשונה הלכות (ס"ג) הביא את דבריו בלשון זו: "שדוקא בחומה המגינה על העיר מודדין ממנה, אבל במחיצה בעלמא שסביב העיר אין מודדין העיבור מהמחיצה [אלא מהבתים]". אמנם הדבר פשוט שאף שאין למחיצה כח להכליל את כל השטח שבתוכה כחלק מן העיר מדין עיר, אבל אם היא גדורה כדין וכל שבתוכה הוא רשות היחיד, נחשב הכל כד' אמות ומודדין את התחום מהמחיצה, כמבואר בשעה"צ לעיל (ס"ק כז) שכל מקום המגודר במחיצות הריהו כד' אמות אף שאין לו שם עיר. תיעק משמעות דין זה היא לענף עיבור, שאין נותנים עיבור אלא לעיר, ואם כן מקום הגדור במחיצה בעלמא אין מודדין את העיבור מהמחיצה אלא מהבתים [הזרת הגר"נ קופשיץ, והסכים עמו הגר"ח קניבסקי (מכתבים)].

סימן שצט

במה מודדין התחומין, ומקום המדידה, ומי הוא המודד

[ש"ע ס"ב]

חוזר לאחוריו עשרים וחמש אמה⁶⁸.

1) וצורת מדידת אותן כ"ה אמה שחוזר לאחוריו, כתב המחצה"ש (ס"ק א) שמודדין בפסיעות בינוניות, והיינו שלאחר שמדד חמישים אמה בחבל חוזר לאחוריו כ"ה אמה בפסיעות, ומשם מודד שוב בחבל עד הנהר. ובספר בירורי המידות כתב, שמאחר שמחצית החבל אורכו כ"ה אמות, יכול לחזור לאחוריו על ידי קיפול החבל לשנים, ואף על פי שחבל קצר נמתח יותר מדאי, כאן הוא לחומרא ומותר.

[משנב ס"ק ה]

קבעו לו חקמים מקום לשום כנגדו ראשי החבל⁶⁹.

2) והטעם שקבעו דוקא כנגד הלב, כתב המאירי (עירובין נו, ב ד"ה ולא ימדוד) משום שבמקום זה נוה להחזיק את החבל ולכוין שיהיה ישר.

[ש"ע ס"ד]

אם הוא כל-כך נקיף (נקיף³) שאם יורידו חוט המשקלת מראשו לא יתרחק מכנגדו ולמשה בשפולו ארבע אמות⁴.

3) כזה

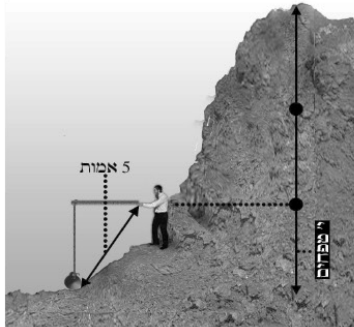

4) כלומר, שבכך נוכל לדעת שראש ההר אינו רחוק ארבע אמות בקו אוירי מהמקום שמעל תחתית ההר. ולהלן בדין מדידת הגיא (ס"ה) כתב הביה"ל (ד"ה והוא), שבין אם היה אורך השיפוע של הגיא עשרים אמות ובין אם היה אלף אמה, לעולם דינו שאם מתרחק חוט המשקלת ארבע אמות צריך למדוד את המודד, ואם אינו מתרחק אין צריך למדודו, שכן הן מידות חכמים. וכן משמע בשו"ע כאן, שהביא את החילוק בין מתלקט עשרה טפחים מתוך חמש אמות או מתוך ארבע אמות דוקא כשהשיפוע כולו מתרחק ארבע אמות. אמנם אם השיפוע נוח יותר שמתלקט עשרה טפחים מתוך שש אמות, שבוה הוא נדון כקרקע חלקה, משמע ברש"י (עירובין נח, א ד"ה לא שנו) שצריך למדוד את השיפוע גם אם אין באורך השיפוע ארבע אמות, שכתב שדין זה נאמר במקום שצריך לקדד.

[ש"ע שם]

ואם חוט מתרחק מכנגדו ארבע אמות ומתלקט עשרה מתוך חמש, דהיינו שבהלוח חמש אמות של שפוע עולה עשרה טפחים⁵.

5) כזה

[משנב ס"ק יב]

דקא בשפוע זה שהוא נוח להלך⁶.

6) את שיפוע הדר' אמות אפשר למדוד בשני אופנים: א. שמודד באורך שיפוע התל, ואחר שהגיע לדר' אמות רואה אם הגביה י' טפחים מהקרקע. ב. שמודד ד' אמות בקו אוירי ישר מעל התל, ורואה אם במקום שנתיימו הדר' אמות יש גובה י' טפחים, ובאופן השני יהא בשיפוע התל יותר מדר' אמות. ומלשון השו"ע כאן שכתב שבהילוך ה' אמות של שיפוע עולה י' טפחים, משמע שהדר' זה' אמות נמדדות באורך השיפוע. וראה לעיל סי' שמה ס"ק ה שהבאנו מחלוקת הפוסקים בדבר.

הלכות שבת סימן שצח שצט

רסו

באר הגולה

ש וק"ס פקדון כח
מהלכות שבת שבת
דעיר מנחה מודין
לה משיבתה, נשכה
וכו' שם, בתי יוסף
א נקרא צדוקין כח
ב משנה שם
ג פלגמא בירושלמי
והקריע השור קטא
דאמר שחור
לאחוריו ד משנה
שם ג' ה פרוש
רש"י ג' כשם
התוספתא ו משנה
שם ופירוש
התוספות ורא"ש
כשם ובנו חננאל
ז משנה שם ג' ו
ח בגמרא כח
י מיקרא ורב יהודה
ט הרא"ש שם,
כאשר הנהיג בן הוא
ברא"ש שבתא דהבית
יוסף י שם מיקרא
ורבא כ התוספות והרא"ש שם

רוח בשאר העירות: יא שיער שהקפה (נג) ואחר-כך לשהב, מודדין לה (נד) ממקום (י) ושיבתה; לשהב ואחר-כך הקפה, מודדין לה (נה) מחומתה:

שצט במה מודדין התחומין, ומקום המדידה, ומי הוא המודד, וכו' י"א סעיפים:

א * אין מודדין תחום העיר אלא בחבל (א) של פשתן בשל חמשים אמה, (ב) לא פחות, שהוא נמכת ביותר, ולא ארץ יותר, מפני שאינו נמכת כראוי: ב' יאם יש (ג) נהר לפניו לסוף שבועים וחמש אמה, לאחר שמד חמשים אמה חוזר לאחוריו עשרים וחמש אמה⁽¹⁾, כדי שיהא החבל של חמשים אמה שלם (ד) עד הנהר: ג * ישימים החבל (ה) כנגד לבו ה' ומתחננו (ו) בכל כחו: ד' ילא ימדד אלא כנגד העיר; אפלו אם יש הרים וגאיות כנגדה, (ז) לא ילך מפינגדה (ח) בצדה שהוא ישר וימדד שם ויחזור כנגד העיר לפי מדה שמד שם, (ט) אלא ימדד כנגד העיר. ו'כשיגיע להר, אם "הוא כל-כך זקוף" שאם יורידו חוט המשקל מראשו לא יתרחק מפינגדו ולמטה בשפולו ארבע אמות⁽²⁾, * אז (י) אין צריך למדד (פ-לכך) ה' הירידה והעליה אלא אם יש מישור בראשו, ואם אין מישור בראשו אינו מודד כלל. ואם חוט מתרחק מפינגדו ארבע אמות * ומתלקט עשרה מתוך חמש, דהינו שבהלוח חמש אמות של שפוע (יא) עולה עשרה טפחים⁽³⁾, (יב) אז רואים אם אין משפחו אל שפתו אלא חמשים אמה, (יג) מבליעו בחבל של חמשים אמה, (יד) כשזוקף עץ גבה בשפתו מזה ועץ

באר היטב

הולכים למקום אחר, אבל אם קבועים במקום אחד הוי כעיר, כגון אברהם: (י) ושיבתה. פרוש, מן הבתים ולא מן החומה, אם אין בחומה בית-דינה: (ב) נהר. שהוא רחב יותר מכה"א אמה, בתי יוסף:

באר הלכה

* אין מודדין תחום העיר וכו'. כתב הפל"ב בשם הנ"מ: אדם שמודד אלפים אמה לתחום-שבת דרך הלוח, אם אין שם אלא אלפים בצמצום אין לסמוך על זה וללך בקלן שקא יש יותר, כי מן הדין אין לאמה כי אם ששה טפחים, עד כאן לשון דרכי-משה, וכוונתו, דשקא אין מצמצם למדד פסיעה בעניונית. ונראה ונראה לזכרו, דלא מצינו בגמרא לסמוך על פסיעות כי אם כששבת בבקעה ואינו יודע תחום-שבת דרך מב, כמו שאי אפשר לו בענין אחר, אבל עקר מדידה לבתחלה הוא בתבליס, כמו דאיתא בענינו. ומכל מקום נראה מדברי הפל"ב, שאם אין בדעתו למנות כל אלפים בשלמות ויכל לסמוך אף לבתחלה על מדידות פסיעות: * ישימים החבל כנגד לבו. עין במשנה בירכה. ועין בחדושי הרמב"ם שכתב דהוא הדין ויכול למדד בתחלת החבל על-גבי קרקע, ולא ממעטין רק שלא יצא אחד כנגד ראשו ואחד כנגד מרגליתו ונמצא ממעט בתחומין: * אז אין צריך למדד וכו'. ואין חילוק בזה בין אם הוא רחב חמשים או יותר: * ומתלקט עשרה מתוך חמש. ואם מתלקטים

משנה בירכה

ובדלקמה: יא (נג) ואחר-כך לשהב. ואינה מישבת פלה עד החומה: (נד) ממקום ושיבתה. פרוש, לא ימדד מהחומה אלא מן הבתים⁽⁴⁾ וילדעת הרמ"א לעיל בסעיף ה, נותן לה עוד שבועים אמה וישרים, שהחומה זו אינה חשוכה לשונה פלה כארבע אמות, שלא הקפה לדידה, שנעשית קדם ושיבתה, (כז) אם לא שש בחומה בית-דינה והיא בתוך שבועים אמה וישרים לשיבת בתי העיר, (כט) מצטרפת עמה: (נה) מחומתה. אפלו החומה רחוק הרבה מן הבתים⁽⁵⁾, דיכין שהקפה אחר-כך, מקרי הקף לדידה, וכל מה שבתוכה חשיב כארבע אמות. וילדעת הרמ"א לעיל בסעיף ה, נותנין לה מתחלה השבועים אמה וישרים מחוץ לחומה ואחר-כך מודדין לה האלפים:

א (א) של פשתן. ואין צריך לה למדד משלשלאות של ברנל, כך קבלו חז"ל בדחבל של פשתן מודדין, (ב) מדחתיב

[ביתחנאל מ'] "ופתיל פשתים כידו": (ב) לא פחות וכו'. בירכה. בארף יותר מחמשים שאי אפשר למתחו מפני כבדו, ונמצא אמה מקצר בשעור התחומין: ב' נהר. שהוא רחב יותר מעשרים וחמש אמה, (ג) דאם הוא רק עשרים וחמש, הלא אפשר להבליעה בחד עם עשרים וחמש של היפשה בחבל של חמשים אמה: (ד) עד הנהר. ואחר-כך ימדד בחבל זה משפת הנהר עד אחורי עבר השני מן הנהר. וכל זה אם הנהר מחזיק רק עד חמשים אמה; ואם הוא רחב יותר מחמשים אמה, עין ירושלמי בכיצד מעברין: ג' (ה) כנגד לבו. קבעו לו (א) חקמים מקום לשום כנגדו ראשי החבל⁽⁶⁾, שלא יפן זה כנגד צנארו וזה כנגד רגליו, והחבל מתקצר והתחומין מתמעטין על-ידי זה: (ו) בכל כחו. משום דמכביד (ד) באמצע ואינו נמכת כראוי, אם לא מתחננו בכל כחו: ד' (ז) לא ילך מפינגדה וכו'. השעם, (ה) דלפעמים יש כנגד העיר הרים וגאיות, שיש לו לקדד או למדד מדידה יפה, ובדלקמה: (ח) בצדה שהוא ישר. ואף דלשמן בסעיף ו כתב, דכשהגיע להר או לגיא ואינו יכול להבליע מפר לילך מן העיר, כאן מרי דהגא ונהר אינו רחב פל-כך ויכול להבליעו בחבל של חמשים אמה, אלא שהוא רוצה לילך ולמדד מן הצד שנות לו יותר כדי שלא יצטרך לזה [פרישה]: (ט) אלא ימדד כנגד העיר. ומכל מקום אם כנגד העיר גופא (ו) יש מקום מישור בלא הרים וגאיות, צריך למדד במקום המישור: (י) אין צריך למדד הירידה והעליה אלא וכו'. רוצה לומר, שימדד המישור שלמעלה לכד: (י) והשעם, בין שהוא זקוף מאד שאין רחב השפוע כי אם פחות מארבע אמות, וגם קשה לעשות שם קדור [הינו מה שאמר עומד ברגלי הנה ואחד למעלה, המבאר לקמה], בשפוע קצר קזה הקלו בו שלא ימדד השפוע כלל: (יא) עולה עשרה טפחים. בשטח הגבה: (יב) אז רואין וכו'. רוצה לומר, דזקא בשפוע זה שהוא נוח להלוק⁽⁷⁾, לפיכך מודדין אותו על-ידי הבליעה, מה שאין כן היכא שעולה עשרה טפחים בגבה על-ידי ארבע אמות, שאינו נוח לילך על-ידי הזקיפה, אין צריך למדדו אלא באמד הדעת, ובדלקמה: (יג) מבליעו בחבל של חמשים אמה וכו'. פרוש, מבליע השפוע, ואינו מודד כי אם כמו שכתב למטה בתחומית הנה, ומבאר המתברר אף לשער זה: (יד) שזוקף עץ גבה וכו'. ואם הנה קצר ברחבו אין צריך לזקיפת עצים, אלא יתחיק עצמו מן הנה לצדו

שער הציין

(כז) כגון אברהם ופשוט: (כט) וילדעת הרמ"א לעיל צריך לתן לה עוד שבועים אמה וישרים מבית-דינה זו, הגר"ו. וליעל בבאר הלכה בארנו דנכון לנהוג בפרהראשונים דסביר שאתר שנתנו לה עבור אחד אין נותנין שם עוד שבועים אמה: (ב) וירושלמי: (ג) בתי יוסף: (ג) ורש"י: (ד) ט"ו: (ה) רא"ש: (ו) גאון-יעקב בשם התוספתא: ורא"ש: